

Halttrachs:

Commentatio
logica de
interpretatione
per
omniun D.
disciplinarum
fundum...

g-10. num. 3.
62

6
384

IOH. CONR. HALLWACHS
JUR. LIC. JUDICII CRIMINAL. ASSESS.
PERILLUSTRIS REGIMINIS ADVOC. ET
PROCURAT. ORDIN.

COMMENTATIO LOGICA

DE

INTERPRETATIONE

PER OMNIUM DISCIPLINARUM FUNDUM
GRASSANTE NECESSARIA PROFICUA EX
GENUINIS PRINCIPIIS PROPOSITA.

G I E S S Æ, *Kc 104*

Typis EBERH. HENR. LAMMERS, Acad. Typogr.
MDCCXLV.

KLEINSCHMID. *pracogn. Jurisprud.*

Tr. 5. Sect. 3. n. 136.

*Quidquid meditaris, legis, scribis, revoces ad normas ar-
tis logicae, & cogites, an cum iis congruat nec ne.*

MORHOF. *Polybist. l. 2. c. 11. n. 13. 14.*

*Neque sententia mea refragabitur, qui perpendet, quanta
Analytica, quanta hermeneutica utilitas sit, quae gemina
logicae propagines per omnem disciplinarum fundum adhae-
rent. In quibus hodieque, quae desiderant,
docti habent.*

VIRIS
*PERILLVSTRIBVS GENEROSISSIMIS ET
EXCELLENTISSIMIS DOMINIS*
DOMINO
K I L I A N O
DE **SCHWARZENAW**

SERENISSIMI HASSIÆ LANDGRAVII
ADMINISTRO STATUS INTIMO
CANCELLARIO SPLENDIDISSIMO
AD CIRCULI RHENANI SUPERIORIS
CONVENTVS LEGATO
SUMMOQUE RERUM FEVDALIVM
PRÆPOSITO

ET
DOMINO
IOH. JACOBO
DE **WIEGER**

EJUSDEM SERENISSIMI HASSIÆ PRINCIPIS
MINISTRO STATUS INTIMO
SPLENDIDISSIMO
ET VARIORUM DICASTERIORUM PRÆSIDI
GRAVISSIMO
ALMÆ LUDOVICIANÆ CURATORIBUS
VIGILANTISSIMIS SAPIENTISSIMIS
HUJUSQUE FULCRIS FIRMISSIMIS

A 2

MERI-

MERITORUM MAGNITUDINE MAXUME
CONSPICUIS HEROIBUS TOGATIS
STUDIORUM MÆCENATIBUS OPT. MAXUMIS
SUARUM DENIQUE TENUIUM MUSARUM
PROTECTORIBUS AC PATRONIS OMNI
OBSEQUIO
AC OBSERVANTIA DEMERENDIS
HANCCE COMMENTATIONEM LOGICAM
SUBMISSÆ GRATISSIMÆQUE MENTIS
INTERPRETEM
PRO PLURIBUS INSIGNIS GRATIÆ DOCUMENTIS
SIBI SUISQUE EXHIBITIS
HUMILLIMA VENERATIONE TRADIT
AC OFFERT
INSIMULQUE VITAM INOFFENSAM
NESTOREOS ANNOS PERENNEM FELICITATEM
QUAM EXACTA SEacula INVIDEANT
NOSTRA TEMPORA MIRENTUR
POSTERITAS VENERETVR
NON APPRECATVR MODO SED ET SE SUAQUE
STVDIA
PATROCINIO GRATIÆQUE
QUIBUS USQUE HUC FRUITUS EST
ULTERIUS SUBMISSE COMMITTIT
*PERILLUSTRIUM GENEROSISSIMORUM
EXCELLENTISSIMORUMQUE NOMINUM*

CULTOR OBSEQUIO NULLI CEDENS

AUTOR.

Q. D. B. V.

Q. D. B. V.

§. I.

M Irum B. L. videbitur, me pagellas hasce levi *Discursus*
deas materia consecrassse logica. Tantum *preliminaris.*
enim abest, ut quilibet forsitan fidem in præ-
famine Thesium mearum inauguralium de
Jud. cent. & provinc. datam impletam exspe-
ctaverit avide; ut potius præterea tacita mentis æstima-
tione perpenderit, qui fiat, quare otia in elaborandis
criminalibus non consumserim, cum officium, quo in præ-
sentiarum fungor, commodam toto die præbere valeat
occasionem. Ast major non modo, quam promisi, cen-
tenarum disquisitio elaborata scriniisque adservata publi-
ci fiet juris, quamprimum jussus illam comitabitur supe-
rior idemque clementissimus; sed in criminalibus quoque,
si quidem Deus vitam majoraque concesserit otia, L. B. fa-
tisfacere studebo.

§. II.

Nec Jus civile, publicum, germanicum, feudale,
nec criminale &c. sunt illæ tantum scientiæ, quibus o-
peram dedi indefessam; multum insimul temporis con-
sumsi desudando in principiis philosophicis. Philosophia
est, quam beatus meus cognatus post cineres colendus
HALLWACHS *moral & histor. Prof. publ. Tubing.*, animo
meo inculcare studuit, quam in deliciis usque quaque
A 3 habui,

habui, quam & in posterum admirabili inflammatus studio nunquam ex oculis, ex manibus, ex sinu deponam.

§. III.

Necessitatem juxta ac utilitatem logices * metaphy-
sices, moraliumque non illis modo Nobilibus, quorum
juventutis studiorumque in academiis moderatorem exi-
stere licuit, sed & quibuscunque singularibus usque qua-
que ornavi encomiis.

* MEVIUS prodr. J. N. & G. insp. 9. §. 8. indignum, inquit,
Jcti titulo judicabimus, qui non intimiora logices cognita ha-
bet, sibi que familiaria reddidit præcepta.

§. IV.

*Ratio infir-
mitatis.*

Non heri adeoque aut nudius tertius ad meditatio-
nes accessi philosophicas, quas inter illa cumprimis,
quam haut ita pridem in exponenda Jurisprud. naturali
& quidem ad ductum PVFFEND. de O. H. & C. circa ma-
teriam interpretationis l. 1. c. 17. cum Dn. Dn. Auditoribus
meis selectis sane ac assiduis communicavi, commenta-
tionem hancce conscribendi occasionem præbuit,

§. V.

*Neglectus
interpretationis.*

Hermenevticam olim ab omnibus Logicis & Criticis
neglectam fuisse, quis est, qui dubitaverit. Testes nam-
que gravissimi hoc comprobant assertum. Conf. CLAV-
BERG. logic. THOMASIVS in philof. aul. SCHNEI-
DER in fundam. phil. rat.

§. VI.

Quanquam Aristoteles librum *περί ἑρμηνείας* conscri-
pserit, materia tamen interpretationis ibi non pertracta-
ta deprehenditur, quæ L. B. satisfacere valeret ex asse;
prudens

prudens potius quivis rerum astinator non inficias
ibit, prater doctrinam enunciationis nihil ibi expo-
situm fuisse. Cum vero Enunciatio, iudicium mentis
verbis expressum audiat, facile cuius erit perspectu, her-
meneuticam nondum illa esse exhaustam.

§. VII.

Qua in enunciatione omnes eousque acqviere,
donec tempore medii avi Theologi Sacras literas & Jcti
Leges interpretari coepere. Vt defuerint vires, tamen
fuit laudanda voluntas. Mediis interpretandi veris fuere
destituti: qui aliter fieri potuit, quam ut omnes cona-
tus minus prospere successerint. Quam animadversionem
corroborat Ill. D. D. BOEHMER *vir sane nulli eruditione
cedens in disputat. de interpret. facienda contra eum, qui cla-
rius loqui debuisset. Ast, inquit ibi §. 2., quot verba, tot sco-
puli, ut nihil jam dicam de applicatione, sola interpretatio tot
fluctus haectenus peperit, ut si quis principia hujus doctrina ex
ingentibus D. D. voluminibus petere vellet, iter incertum & pe-
riculosum ingredi deberet. Deprehendebant quippe veteres
Jcti, doctrinam hanc Jcto omnino necessariam esse & jura
sine hujus subsidio intelligi non posse; verum fontem hujus do-
ctrina aliunde petebant, & sic fluctuantes frustra ad vera prin-
cipia pervenire poterant, plerique destituti erant principis phi-
losophia rationalis &c. accedebat, quod omnis sapientia the-
saurus latere in jure Romano credebatur &c. (Conf. Idem
d. l. §. 4.)*

*Neglectus
fontium.*

§. VIII.

Felix aetas recentior, qua Logices commentatores
disciplinam a corruptelis repurgavere hermeneuticam

*Restauratores
qui sint?*

Fusea repurgato fugiebant nubila caelo.

Ovid. met. f. 286.

Quos

De *J. B. & P. l. 2. c. 16.* Quos inter familiam imprimis duxere GROTIUS ille
J. N. & G. l. 2. c. 12. de O. H. & C. l. 1. c. 17. & PVFFENDORFIVS omni studio annisi, ut Jus Nat.
 juxta ac doctrina hermenevtica restaurarentur. Nomi-
 ne Restauratorum vere insigniuntur de emendandis defe-
 ctibus mirum in modum solliciti (*Magnificus Dn. Rector*
AYRMANN, in praf. erud. des Gundlings Erläuterung über
Puff. de O. H. & C. uti & in Disc. pral. in fin.) quos secuti sunt
 THOMASIVS in *Jpr. div. l. 2. c. 12.* CLAUBERG in *log.*
P. 2. c. 4. 5. Perillutr. de WOLFF, in *den Gedancken von den*
Kräften des Verstands, aliique (*CLERICVS in arte crit. &*
STRUVIUS in bibl. phil.)

§. IX.

*An in Juris-
 prud. nat. do-
 ctрина herme-
 nev. pertra-
 hari possit?* Hermenevticam plane neglectam (§. 5.) aut ex ge-
 nuinis fontibus non expositam (§. 7.) Grotium, Puffen-
 dorffiumque restaurasse, (§. 8.) quilibet magni habebit,
 hodiernum vero principia negligi ac sperni dolebit (*BOEH-*
MER. d. l. §. 6.) rationem, quare in Jurisprud. nat. de ea
 laudati restauratores egerint? infimul petiturus.

§. X.

*Necessitas a-
 que ac neccitas
 ostenditur.* Nulla quidem existit disciplina, in qua de interpre-
 tatione dici non possit; cuiuslibet usum præbere singularem
 ac necessarium in propatulo est. Nec Philosophi, JCrī,
 Medici, nec Theologi illa supersedere possunt. Leges,
 pacta, testamenta & negotia quæcunque dictis vel scri-
 ptis absoluta sæpissime sine ea recte intelligi nequeunt.
 Homines percipere non licet, nisi ex signis externis, quæ
 valde diversa existunt; sæpissime accidit, vt signa ista vo-
 luntatem disponentis, loquentis aut scribentis non satis
 declarent, cum longe plura sint negotia quam vocabula,
 finisque

finisque actionis, ex quo de intentione agentis constat, multiplex esse possit; quis est adeoque, qui de necessitate &que ac utilitate dubitaverit (CICERO in *Bruto cap. 13.* M. OERTEL in *erudite conscripta & sub presidio* CHR. GODOFR. HOFFMANN *Lipsie ventilata diff. de ratione interpr. Leg. imp. Rom. Germ. publ. cap. 1. §. 1.*

§. XI.

Interea Restauratores in Jurisprud. nat. interpretationis principia docuisse hæcque ad illam applicuisse nemo adprobat. Logica & ars critica subministrant regulas interpretandi, neutiquam Jus Naturæ, id quod unicum saltem inculcat officium, scilicet, ut ita interpretemur verba, ne alterius juri quæsito aliquid derogetur. Leges naturales nulla indigent interpretatione. Est enim voluntas Dei hominibus sufficienter declarata (LOCK *de intell. hum. lib. 1. c. 3. §. 11. 12. 13.* THOMASIIUS *fund. J. N. & G. lib. 2. cap. 12.*) Jus Nat. bellum interdum suadet, quod ceu medium coactum interpretatione opus non habet (TREUER in *nota ad Puf de O. H. & C. cap. 17. §. 1.*

Carpuntur Restauratores, quod in Jurisprud. nat. interpr. docuerint.

§. XII.

Logica versatur circa veritatem, ostenditque non modo, qui meditando illa percipi possit, sed & ut percipiatur intellectum reddit idoneum. Cum vero doctrina hermenevtica tantum ingenio, prudentia judicioque alicujus hominis nitatur, horumque ope finis hermenevticus in excutiendo vero sensu alienorum sive dictorum sive scriptorum fundatus obtineatur, facillime quivis colligere poterit, hermenevticam principiis & regulis logicis subjiciendam esse. Et quanquam Titius in arte cogitandi non consenserit, re-

In logica principia hermenevtica querenda sunt.

B

centiores

centiores hermenevticam ad logicam traxiffe ; tamen il-
 lius argumentis eo minus adftipulabor , quo infirmiori
 ftant ralo ; fi bene diſtinxiffet inter principia & applica-
 tionem , melius docuiffet ; principia femper ex logica pe-
 tenda ſunt , quæ regulas ſuppeditat interpret : generales,
 ſpeciales ac per circumſtantias ſingulas determinandas
 cuique diſciplinæ relinquens. Interpretis non eſt de ve-
 ritate vel falſitate ſermonum iudicare , quod ratione for-
 mæ quicquam inferendi analyticis (infra §. 13.) incumbit,
 nec dicendo explicandove orationem commendare , id
 quod oratoris eſt , nec oſtendere , ad quæ principia vo-
 ces ipſa aut phraſes revocandæ ſint , utpote quod ſolius
 grammatici eſt , potius præmiſſis his ceu mediis , quid ſer-
 mone aliquo intendatur , primo quidem recte intelligere
 & dehinc aliis quoque certis ex indiciis ac argumentis ,
 perſpicuum reddere. Philologiam , hiftoriam , media ſal-
 tem exiſtere , quibus intellectus noſter ad interpretationem
 utitur , infra §. 33. oſtendetur. Quibus calculum addit
 alium RAMBACH in der Erläuterung über ſeine inſtit. her-
 men. in proleg. die Art , inquit , interpretandi per ſe gehört
 ad logicam , dann diejenige diſciplin , wvelche lehret , wie man
 ſich rechte ideen von den Dingen machen ſolle , die lehret auch,
 wie man ideas ab aliis formatas & ſcriptis expreſſas interpreti-
 ren ſolle. In cenſum eorum , qui in logica doctrinam explica-
 vere hermenevticam referri merentur , Perill. de WOLFF.
 d. l. THOMASIVS d. l. LEHMANN. in der Vernunft Leb-
 re , CLAUERG &c. (WALCH. im philoſoph. Lexico voc.
 Auslegung.)

§. XIII.

Ne vero & ipse contra regulas peccem Logicas ulterius progrediendo, liceat inquirere in *Etymologiam* ^{*Etymologia & synonymia hermenevtica.*} *Hermenevticæ*, quæ sane originem debet verbo græco ἑρμηνεύειν, interpretari, *auslegen*, quam vocem iterum de-ruare volunt ab ἑρμῆς, Ethnicis Deorum nuncio, horum voluntatem annunciante, qui alias nomine Mercurii insignitur, & *Synonymiam*, ubi facile cuius perspicere licebit, interpretationem ac hermenevticam existere Synonyma. Ad Synonymiam quoque referri posset *Analysis*, (qua voce plerique hodie uti solent) hinc *er hat den Text analysirt*, quæ nihil, nisi interpretationem indicat, cum ἀναλύειν, resolvere, mentem autoris exponere, denotet, inde dicta est methodus resolvens, resolutiva (CLERICUS *in oper. phil. log. P. 3. c. 4.*) Caveas vero, ne cum *Analysis* hermenevtica confundas aliam denotatione consueta huic nostræ *Etymologiæ* plane contraria acceptam, cum plerumque ille ordo in cognoscenda & proponenda veritate intelligatur, quo ex particulari ad universale, ex conclusionibus ad principia, sive more peripateticorum ex fine ad media progrediuntur (THOMASIVS *erot. log. c. 53. CLERICUS in log. P. 3. c. 1 sqq. GUNDLING in via ad veritatem P. 1. p. 91. sqq.*)

* Bene monet ULPIANUS l. 1. pr. ff. d. Jur. & Just. ante omnia rei alicujus operam daturum, unde nomen descendat, quidque sit, nosse oportet.

§. XIV.

Quibus præmissis progredimur ad definitionem. ^{*Definitio.*} Multifariam Hermenevtica definitur. Aliis dicitur explicatio eorum, quæ ab Autore vel brevius vel obscurius,

vel negligentius dicta sunt, probabilis vel verosimilis HEINECCIUS *Elem. log.* §. 239.) aliis pars philosophiæ instrumentalis, quæ signa, quibus alii in cogitatis suis exprimendis utuntur, præsertim verba ita declarare & interpretari docet, ut de Autorum mente certi reddamur (BUDDEUS *phis. instr.* P. 1. c. 1. §. 2.) aliis collectio mentis ex signis maxime probabilibus (GROTIUS *l. 2. c. 16. §. 2.* aliis diejenige Geschickligkeit oder Würckung des Verstands, da man aus eines andern Reden oder Schriften dessen eigentliche Gedancken zu erforschen und zu erkennen suchet, (WALCH. *d. l.*) Omnes hæc definitiones penitus intuiturus consensum in eo deprehendet, quod sit accurata atque perspicua signis ut plurimum probabilibus aut verbis nixa collectio * mentis alienæ dubiæ obscurius aut difficiliter expressæ.

* GRONOVIVS *in not. ad Groc. c. 16. l. 2. §. 1.*

§. XV.

Attentionem menti comparatam primum eo dirigendam esse, ut pro naturæ suæ qualitate cuncta clare ac evidenter perspecta sint, sive ut nihil admittamus, nisi cuius idea luculentius fuerit exposita, docent logici; id quod efficit *definitio (judicium mentis de natura alicujus rei)* & quidem vel *nominalis* (§. 13.) unam sive alteram tantum rei notam, qua ab omnibus aliis potest dignosci, adferens, id quod fieri potest per *Synonymon* significantius, quo utuntur glossarii, per *Etymon* vocis (§. 13.) vel *realis*, quæ naturam rei distinctius explicat, & quidem perfecte (§. 14.)

Ratio ante omnia habenda est definitionis.

vel imperfecte (§.14.) Perillustr. de WOLFF, *comm. de meth. math. P. 7. pram. T. 1. Elem. Matth.*

§. XVI.

Docent quoque logici nihil prætermittendum esse, *Post divisionis.* in quo non partes ac ideæ accurate a se invicem fuerint distinctæ, quo referri potest divisionis artificium (de CROUSAZ *essai de logique*) cui eadem adscribenda erit utilitas, quæ definitioni, ex distinctione accurata oritur quoque evidens cognitio, ordinique inservit justo divisio.

§. XVII.

Quemadmodum ergo interpretatio fieri potest, ut *Divisio ipsa.* verba vel secundum originem, ordinem & significationem explicentur, vel ut res ipsa cum ipsius circumstantiis, quas verba suppeditant, æqua ponderetur lance; ita priori modo hermenevtica erit *grammatica*, posteriori *logica*, quæ prout applicatur, *historica*, *juridica*, *theologica*, *medica* &c. existit (§.12.) declarativa quoque & hæc iterum vel *extensiva*, vel *restrictiva* pro re nata fit; eas quas divisiones excipere potest interpretatio *arcana*, cujus mentionem facit WALCH. *d. l. diese*, inquit, *vveisset, daß unter dem Wortverstand, vvelcher ohnmittelbahr vor Augen lieget, noch etwas anders verborgen stecke, vveleches durch die vorgetragene Sachen bedeutet vverde*; ea quæ, si paulo aliter accipiatur, in interpretatione Legum publicarum egregium adferre potest usum, reipublicæ namque statum, personarumque eam moderantium inclinationes, arcana consilia partiumque studia ut interpres sciat, necessarium proficuumque erit, quanquam paucis liceat adire

Corinthum (MULLER *Reichstags Theatr. sub Maximiliano*
P. II. p. 353.

§. XVIII.

Hermenevtica est collectio mentis alienæ accurata & perspicua. Ex quibus prono fluit alveo, ut 1) dubitativa non sit declaratio sensus, declaratio potius ignorantia 2) status materiae exponendæ bene ac perspicue intelligendus sit, ne frustra per ea, quæ ad rem investigatam nihil attinent, divagemur (CLERICUS *d. l. CIC. in orat. c. 33.*) Ad accuratam vero juxta ac perspicuam collectionem mentis alienæ requiritur, ut interpretes textum explicandum integrum, incorruptum probe cognitum & perspectum habeat, ac in originali & lingua authentica* contemplerur; pleræque enim editiones gravioribus scæntæ navis, immo in illis quandoque deprehenduntur lacunæ ac amissiones; exemplo inseruire possunt Recessus imperii nostri Rom. Germ., quorum nævos** insigniores notavit MAURITIUS *in diff. de Rec. imp. §. 37. & 38.* ut 3) aliena verba sive ore prolata sive scripta sint interpretanda, non propria.

- * Legi merentur perillustr. LYNCKER in idiomate imperiali FRITSCH de jure Archivi & supra laudatus D. OERTEL.
- ** Silentio hic non esse prætermittendum duco, Perillustrem de SENCKENBERG. Sacr. Cæsar. Majest. a Consiliis Imp. aulicis, & cel. D. SCHMAUSIUM viros eruditione singulari ubique locorum conspicuos nostra ætate Recessus dictos a nævis repurgasse innumeris. Tantas sane his persolvere non possumus gratias, quantas pro opera hacce proficua, debemus.

§. XIX.

Cum adeoque verba aliena non propria explicanda sint (§. 18.) liquet, quare supra interpretationem, quam vocant

Rejicitur in
repr. authentica.

vocant authenticam omiserim ; tantum abest , ut ad regulas hermenevticas adstringi possit ; ut potius voluntatis novæ declaratio quam prioris explicatio audiat. Quærimus non sensum proprium , quod hominis insanientis vel somniantis esset , sed alienum (§. 14.) interpretatio itaque authentica ignis est frigidus & huic non pertinet (EYBEN *de interpr. leg. ad pias causas*) Vacillat quoque regula : quilibet verborum suorum interpres. (KLEIN-SCHMID *pracogn. Jurisprud. tr. 4. sect. 6. n. 4.*)

§. XX.

Mens aliena colligenda est ex signis (§. 14.) signa cogitationum sunt verba , sive ore prolata sive scripta his vel singulis vel illorum integro sensui & contextui adhiberi potest interpretatio (BUDDEVS *phil. pr. §. 16. c. 4. s. 4.*)

Vnde mens aliena colligatur?

§. XXI.

Quemadmodum signa cogitationum verba sunt (§. 20.) verba vero , quibus utimur in scribendo vel loquendo vel popularia vel technica audiunt : ita priora usque quaque intelligenda sunt in proprio suo & famoso significato (PUF. *de O. H & C. c. 17. §. 2.*) quia nihil tam naturale est , quam ut verba interpretemur , sicut fert communis usus & significatus (§. 17.) verba enim valent ut numi , ususque linguarum tyrannus.

Verborum distinctio.

§. XXII.

Ubi interpretatio fieri debet ex usu populari , quem penes arbitrium est , & jus & norma loquendi ; ibi exulat Etymologia , analogia grammatica , derivationisque conformitas (GROTIUS *d. 1. §. 2.*) quodsi enim ad vo-

Interpretatio verborum popularium.

cum

cum analogiam semper attenderetur, plurima vocabula alium haberent sensum, quam habent in populari usu. e. gr. Tyrannus nobis est pessimus imperans, illi vero, qui vocem hanc Etymologice accipit, dicitur Rex. * Ita si nostro ævo alterum quis nominaret Schuft, injuria illum afficeret, cum vox hæc etymologice sumpta significet Judicem. **

* Græcis Rex dicebatur, τυραννος, postea nomine Tyrannorum insigniebantur illi, qui potestate erant perpetua in ea civitate, quæ libertati assueverat, cum vero sæpius abusi sint potestate, qua pollebant, nomen unacum re abiit in odium SCHONBORNER *polit. lib. 2. c. 37.* CASP. SAGITTARIUS *de Tyranno.*

* Schuft olim honestum, nunc pro injurioso habetur, habet originem a scopher, quod judicem significat. CHRIST. GASTEL. *de statu publ. Europa P. 1333. n. 28.*

§. XXIII.

et Technico-
vnm.

Quævis disciplina & ars sive liberalis sive Mechanica vel illiberalis peculiaribus gaudet terminis. Habent Theologi, Jurisconsulti, Medici, Philosophi & denique quique Artifices peculiares Terminos, peculiaria vocabula, quibus hoc vel illud significant, Termini tribuuntur artificibus indocti, Doctoribus vero docti, & sunt vel universales vel particulares (MENAGIVS *ad Diog. Laert. l. 3. segm. 63.* RUDIGER *de usu & abusu Term. techn. in philos.*) sicuti vero popularis usus popularia interpretatur vocabula (§. 21. §. 22.) ita quoque definitiones vocabulorum artium aut technicorum a prudentibus secundum illud: unicuique in arte * sua credendum: sunt petendæ. Dialecticorum verba nulla sunt publica, suis utuntur, & id quidem

quidem commune omnium fere est artium (CICERO acad. primo. GROTIUS d. l. §. 3.) Inde quoque regula sup-
 peditatur : *interpretanda sunt voces , prout artis regula po-
 scunt , v. gr. in negotio mensuratorio pone , quod vox
 pes occurrit , cui vulgaris sensus tribui nequit , ein Fus ,
 certum potius spatium significat in suis dimensionibus vel
 longitudine , ein Schuh. Est autem polysemum pedis
 nomen & ad plura alia transfertur , id quod SENECA no-
 tat de beneficiis 2. 234. ingens , inquit , copia est rerum sine
 nomine , quas non propriis notamus appellationibus sed aliis com-
 modatisque , pedem & nostrum dicimus , & lecti , & veli , &
 carminis : canem & venaticum & marinum & fidus. Sic voces
 majestas , parricidium , haeres suus & Tyrannus &c. intelligi
 debent secundum definitiones Jctorum & Politicorum ,
 non Grammaticorum (THOMAS, Jurisprud. div. l. 2. c. 12.
 §. 18.) & fit aliquando , ut vocabula hujus vel illius artis
 diversimode definiantur a diversis , circa hoc PUFEN-
 DORF. d. l. observationem tradit , quæ extra oleas. Non
 pertinet ad officium artificis sed loquentis vel scribentis
 (TREUER in n. 2. ad §. 3. d. l.)*

* Hinc in sectionibus legalibus fides habetur attestatis Medico-
 rum , artis peritorum juxta ac prudentum : ubi præter BOH-
 NIUM , ZACHIAM aliosque , Exper. ac celeb. Dr. D. HIL-
 CHEN de vulnerum in intest. lethalic. & Dr. D. MAUCHART
 de sectione legali dissertationes leg. commendo , harumque Au-
 tores honoris ergo allegatos volo.

§. XXIV.

Interpretatio non modo explicatio est mentis alie-
 nx , (§. 18. 19.) sed præsertim etiam dubia & obscura ,
 ubi verborum proprietati inhærendum est , ita ut gene-
 ralia

*Interpretatio
 mentis aliena
 obscura &
 dubia.*

C

ralia generaliter, specialia specialiter intelligantur. Au-
tore sive Lege non distinguente, nec nos distinguere de-
hemus, unde vero proprietas colligenda? docet Anonymus
de JCro perfecto c. 4. Rem dubiam cum primis reddit
obscuritas (§. 14.) quæ inter vitia Sermonis maximum
fere est, huius finem destruens. Causam obscuritatis sæ-
pius in interprete ipso deprehendi docet BVDDEVS
d. l. p. 2. c. 2. §. 28. nostramque atatem multos istius ge-
neris interpretes alere testis est pro dolor! experientia
cottidiana, qui ex præjudiciis autoritatis exponunt impe-
dientibus, quo minus veram assequantur auctoris men-
tem; cui vitio accedunt præjudicia ex commentariis hau-
sta (narrarunt patres, ergo narrabimus omnes) DANN.
HAVER in *Idea boni interpretis, animo inquit, interpretandi de-
sistuntur, qui ex commentariis potius malunt ipsos auctores quam
commentaria ex autoribus exponere sive qui ne latum unguem
ab aliorum laboribus discedere malunt.* Quid? quod? vitio-
rum comes est neglectus fontium & imprimis historia cu-
jusque disciplina. Quivis adeoque interpretis hæc vitia u-
na cum callida iuxta ac malitiosa interpretatione, ne sum-
mum jus summa fiat injuria (CIC. de off. l. 1. c. 10.) ca-
ne pejus & angue fugiat.*

* Hinc interpreti legitime ad officium sese accingenti opponi-
tur *calumniator*, qui sciens sermoni falsam & sæpe contra-
riam adtingit intentionem, id quod græcis dicitur *παρεργασί-
α*. Cavillationes in explicandis Legibus publicis prohibitas de-
prehendimus in instrum P. W. art. 5. §. 10. D. OERTEL d. l. c.
3. §. 399. §. 16.

§. XXV.

Ne vero actum agam obscuritatem hujusque causas varias definiendo enarrandoque, quas WALCH. *Obscuritatis in cause.* Lex. philos. voce *Dunckelheit* & THOMASIVS in *log. pr. c. 3. §. 36. 55.* recensent, unius vel alterius mentionem saltem faciam, quas inter AMBIGVITAS est, quæ plures admittit significatus, vt non constet, quis sensus sit loquentis, exemplo esse potest nugatoria illa puerorum piscatoriorum quæstio, quæ Homero (HERODOTVS in *vita Homeri c. 35.*) proposita dicitur. Quærebant, quid esset, de quo dici posset:

*Quæ capimus relinquimus,
Quæ non capimus, referimus.*

Homero hæc verba in sensu piscatorio accipienti sensum divinare verum non licuit. Ast statim ac pueri dixerent, se pediculos intelligere, facillima quæstio soluta visa fuit; cujusmodi quæstionis vicem quoque subit responsio virginis de matrimonio ineundo interrogata: *Ist' aush Iragens vverth.*

*Mens non dependet a verbis, sed verba a mente.
c. human. II. caus. 22. q. 5.*

Ambiguitatem excipit brevitas nimia, dum brevis esse vollo, obscurus fio; cui adjungenda verba obsoleta, nova, peregrina, defectus interpunctionum &c. (BOEHMER *d. l. §. 12. sqq.*)

§. XXVI.

Ubi obscuritas, ibi ad eruendum genuinum sensum *De conjecturis.* conjecturis opus est. Interpretatio enim plerumque nititur

titur conjecturis verosimilibus (§. 14.) ex his cum judicemus, sequitur, 1) ut interpretatio non semper gignere possit cognitionem philosophice certam & demonstrativam 2) ut quilibet, quamdiu alia & quidem clariores non extant rationes statui suo convenienter loqui velle præsumendus sit. Præsumtionum fundamentum est probabilitas (§. 14.) prout hæc suos habet gradus; ita quoque una præsumtio fortior altera (MENOCH *de præsumtionibus.*

§. XXVII.

Unde peti
debeant
conjectura.

Obscuritati medela adfertur per conjecturas probabiles (§. 26.) conjecturæ vero peti debent 1) ex materia substrata, quæ objectum illud audit, de quo sermo est v. gr. Cancer habet triplicem significatum (§. 25.) modo denotat animal aquatile, modo morbum mordacem, modo signum in Zodiaco. Ubi sermo est de morbis; ibi cancer denotabit morbum mordacem & sic porro. Canis significat animal domesticum, signum in Zodiaco, canem in æquore, inde versus:

Lairat in orbe canis, nat in æquore, fulget in astris.

Quis vero est, qui in Astronomia vocem canis pro animali accipiat domestico, contrarium suadet materia substrata (THOMASIIUS *Jurisprud. div. l. 2. c. 12. §. 48. 56. REINKING. de R. S. & Eccles. l. 1. cl. 1. c. 1.*) GROTIUS *exemplum suggerit de pactis induciis d. l. §. 5.*) Talia adeoque sunt subjecta, qualia permittuntur esse a suis prædicatis & vice versa (HEINECCIUS *Elem. Log. §. 242.*) & illud pro forma rei subjectæ proxima habendum, quod in oratione tanquam primarium & constitutivum requisitum

situm propositum ac exhibitum fuit (OTTO *dial. jur. l. 1. c. 6. §. 3.*) conjecturæ peti debent 2) ex effectu (GROTIUS *d. l. §. 6.* PVFENDORF *d. l. §. 6.* nec non 3) ex locis parallelis, sive ut alii volunt ex conjunctis vel origine vel loco.

§. XXVIII.

Conjuncta origine sunt, quæ ex eadem voluntate proficiuntur, alio quoque loco & occasione dicta, unde conjectura nascitur, quia in dubio voluntas creditur sibi fuisse consentiens, unius quippe ejusdemque hominis obscurum dictum vel scriptum interpretandum est ex ipsius dictis clarioribus alio licet tempore & loco prolatis Sic in testamento dum obscure quis locutus est, videndum, an non alia scripta extent, quibus extantibus parallelismus instituendus erit (CICERO *de invent. l. 2. in qua, inquit, sententia quis fuerit, ex aliis ejus scriptis, dictis, factis, moribus & vita intelligitur, nisi manifeste appareat, ipsum sententiam mutasse*) KLEINSCHMID *d. l. p. m. 255.* THOMASIVS *d. l. l. 2. c. 12. §. 52 - 64.* Ad conjuncta loco quod attinet, obscuriores locutiones ex sensu in ejusdem sermonis loco aliquo plano ac perspicuo sunt interpretandæ, attendendumque insuper ad antecedentia & consequentia THOMASIVS *log. pr. c. 3. §. 72. sqq.* Antecedentia & consequentia recte expendere, tam est interpreti necessarium, quam lineam rectam facturo totam lineam intueri vel regulam in hunc finem usurpare. *L. 24. ff. de LL.*

§. XXIX.

Conjecturæ quoque petuntur ex ratione (GROTIUS *d. l. §. 8.* Quæ causa impulsiva & finalis est, ad declarandum

randam opinionem vel dictam vel scriptam movens, diciturque anima, radix, normaque, ad quam verba (§. 20.) & sensus debent applicari. Vbique ad rationem & intentionem (§. 25.) auctoris respiciendum est, indeque verba vel extendenda vel restringenda sunt (§. 17.) extendi debent, ubi par ratio, quia ibi par dispositio v. g. Lex est, ut nemo militum fugiat, non fugiunt, sed detrectant pugnare, intuitu hujus omissionis eadem poena afficiuntur, qua propter fugam fuissent adfecti. Lex prohibet, quo minus lana vel frumentum e regione exportetur, sempronius non quidem lanam vel frumentum sed oves ac farinam exportans, poenæ obnoxius erit ob identitatem rationis, annonam. Extensio quoque locum habet in eo, quod commissum est in fraudem legis v. g. statuta academ. prohibent, quo minus quis studioso pecuniam mutuo det sub poena amissionis, Judæus H. alias res fungibiles mutuo dans poenæ obnoxius est. Restrictio vero adhibetur propter defectum voluntatis, qui cognosci potest ex absurdo *L. 19. ff. de LL. L. 25. C. de don. inter virum & ux.* nec non ex defectu materiæ v. gr. Princeps concedit nobili feudum pro se & suis hæredibus, hic concessio restringenda erit ad mares, quia scæminæ feudorum incapaces sunt *L. 67. ff. de R. I.* (STRUVIUS *Synt. J. F. c. 8. aph. 8. n. 10.* ex repugnantia denique casus emergentis cum voluntate v. c. Lex est, ut murus transfiliens capite plectatur, sempronium transfiliem animo liberandi urbem poena nunquam manebit. Et quanquam alii existiment, fictitiam æque ac cerebrinam esse distinctionem interpretationis in declarativam, restrictivam ac extensivam; tamen fidem non merentur, definitionibus namque

que suppeditatis quilibet rem penitus intuiturus logomachiam animadvertet. In terminis simus faciles, modo in re conveniamus; in casu namque, ubi paritas rationis, locum habere interpretationem comprehensivam, & ubi ratio cessat, tacite quid eximi defectumque voluntatis innui volunt. (EYBEN *de interpr. leg. ad pias causas in form. dub. §. 3.*) nonne in iisdem fontibus comprehensivam alteramque interpretationem ponunt, quos in hac §. suggestissimus?

§. XXX.

Vbique ad sensum legis, rationem & mentem *Interpretatio* *sec. Aequitatem.* respiciendum est (§. 29.) in interpretatione secundum aequitatem idem observari debet. Nemo adeoque inficiat ibi, hanc ex propositis in §. anteced. æstimandam esse. Sensum legis, rationem & mentem auctoris, qui limitat, ampliat, distinguit, adtingit, non interpretatur, (§. 14.) sed novam inducit formam. Et sic vel novæ voluntatis declaratio (§. 19.) vel cavillatio (§. 24.) proditur. Quis interpres secundum aequitatem adhibeat diligentiam, ut jus semper ex facto secundum circumstantias ejus, sensus sermonis vel ore vel scripto prolati vero secundum mentem auctoris & rationem recte colligatur, exponatur (§. 29.) caveatque insimul, ne collectio sit cerebrina, quam plurimi hodieum subeunt (BOEHMER *d. l. §. 24.* THOMASIVS *de aequitate cerebrina* TREVER *in nota ad Puf. d. l. §. 12.*) Male Pufendorf alique interpretationem secundum aequitatem adtingunt LL. naturalibus, quæ in perfectionibus radicata sunt divinis, & nec deficient, nec ulla correctione opus habent. Leges quidem Civiles ex æqui-

æquitate naturali temperari possunt, quatenus temperamentum menti, rationique LLatoris conforme redditur. HERTIVS hinc rubro vsus est: doctrina de æquitate, cum Leges naturales temperare doceant rigorem LL. civilium. (BUDDEUS *phil. pr. S. I. c. 4. §. 10.*)

§. XXXI.

Defavorabilibus & odiosis

Quod favorabilia & odiosa, actus b. f. & stricti juris concernit, quorumque GROTIUS *d. l. à §. 9 - - 12.* mentionem facit, ad jus referri debent civile; Vbi frequentes subministrant plerique DD. regulas: *Odiosa strictè, favorabilia late esse interpretanda, privilegia intuitu principis latissime, intuitu vero tertii strictissime colligi.* Contra has regulas rectè insurgunt BARBEYRAC, OTTO & THOMASIVS, incertæ namque sunt ac inutiles: hinc haut abs re illas TITIVS appellat nasum cereum *in obs. 428. 429. ad Puf. d. l.*) Odiosa sæpe extendenda (sic crescentibus delictis exasperandæ & extendendæ sunt pœnæ) & favorabilia arctanda esse (sic concessa venatione simpliciter tantum transit minor & concessa jurisdictione simpliciter competit bassa) ostendit MEIER *Diff. de favore & odio*, SCHILTER *ex. c. th. 10.* STRYK. *U. M. §. 13. de jurisd.* Cum porro nihil ex omni parte favorabile aut odiosum sit, quævis potius res utrumque diverso respectu comprehendat; mixtum hoc vero latius & strictius simul sumi absurdum esset: Ita regulæ quoque non procedunt, nemo enim absurdum velle iudicatur, id quod ipse PVFEND. *d. l. §. 11.* docuit. (BUDDEUS *phil. pr. c. 4. S. 4. §. 25.*)

§. XXXII.

§. XXXII.

De antinomiis, pactis collisivis aliisque interpretandi regulis agit BOEHMER *d. l. §. 31. seqq.* GROTIUS *Antinomiarum pactarumque collisivarum explicatio.* & PUFENDORF *d. l.* HERTIUS *de collisione Legum.* RINCK. *de collis. LL. natur.* GROTIUS *diss. de aequitate, aliorumque multi;* quibus annexendum duco, quod regula a PUFENDORFIO §. 13. *d. l.* polita: *obligationi perfecta cedere imperfectam:* nullum addere possim calculum album. Omnem quippe obligationem perfectam esse existimo, id quod me docuit supra laudatus cognatus HALLWACHS in *diss. de Legibus,* docet ratio, docet quoque definitio obligationis, quæ audit connexio actionis cum motivo ex voluntate imperantis & legis petito. Nulla obligatio sine lege, nulla lex sine superiore. Ubi adeoque lex, ubi voluntas superioris, ibi obligor, & dum præceptum omitto, pœna afficior; obligatio imperfecta adeoque nihil aliud est quam contradictio in adjecto. Appelletur scapha scapha, & obligatio imperfecta officium humanitatis; tunc evitabitur absurdum & contradictorium, quæ bonus interpret cane pejus & angue fuggere tenetur.

§. XXXIII.

Cum adeoque finis omnis interpretationis sit, ut sensum auctoris divinando assequamur, quem ipse verbis non sufficienter expressit (*§. 14. §. 24.*) finis vero absque mediis obtineri nequeat; hinc omnes ingenii nervi interpretibus intendendi sunt ad horum cognitionem adquirendam.

D

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Media philologica.

Quatenus igitur materia in lingua alia quam vernacula nostra dicta vel scripta explicanda est, cognitio linguæ duplex requiritur partim GRAMMATICA (§. 17.) quæ subsidiis lexicorum & artis grammaticæ nititur, ubi Etymologiæ, Orthographiæ, constructionis; partim FUNDAMENTALIS ubi adagiorum apud quamcunque gentem receptorum ratio cum primis habenda est, (MOR. HOF. *polyb. l. 1. c. 21.* Neque vero omne tempus in lexicis &c. terendum erit, perlegendi potius præterea sunt ipsi autores; quorum omnes idiotismos & scribendi genium Lexica tradere nequeunt, sed præmonstrata via manu quasi ducunt ad ipsam lectionem. Ubi medium hocce philologicum adhiberi debet, peritia sane linguæ requiritur, operaque interpreti danda, ne excogitatos ab aliquibus characteres vel verba efficta, sed linguas sibi ad interpretandum conducentes memoriæ imprimat, & ut linguam rite calleat, necessaria est 1.) cognitio usus quorumlibet vocabulorum, de quibus quaritur, usas diversi eorundemque abusus, structuræ quoad genium linguæ & idiotismorum 2.) requiritur, ut discernantur voces alienæ a propriis, Obsoletæ a novis, usitatæ ab inusitatis & rarioribus, impuræ a puris. 3.) Opus est studio calligraphiæ diversæ, cujus usus latissime patet, ubi monumenta antiquitatis manuscripta sunt pervestiganda. Quibus adjiciendum est, veteres vel Grammaticos vel Lexicographos, Criticos item ac Scholiastas, ubi haberi possint, recentioribus esse præferendos.

§. XXXV.

§. XXXV.

Quatenus interpretatio est logica (§. 17.) eatenus medium quoque suppeditatur logicum, cui materia idearum & propositionum inservire debet (CLERICVS *in op. phil. log. c. 4. & 5.*) interpretes noscere debet conditionem loquentis, hujus statum tum physicum tum moralem, quo referri possunt, Sanitas corporis, sensuum integritas, ætatis mensura, iudicii, ingenii memoriæque facultas, (WALCH *d. l. voluntatis vel quieta vel turbulenta constitutio, affectus, quomodo huic styllum attemperaverit, qua indole fuerit, an in dicendo humilis & familiaris, ut in Comicis, an sublimis, ut in tragicis, an brevis aut prolixus, an vehemens aut remissus, quibus artibus fuerit innutritus, locus, tempus, fortuna, vivendi conditio &c. Summatim, quot dari possunt relationes hominis* (LOCK. *de intellectu humano CLERICVS d. l. c. 6. p. 3.*) aliter loquuntur divites, aliter pauperes, aliter docti, aliter indocti, aliter amantes, (insipientes) aliter odio incitati, aliter judiciosi, aliter ingenio memoriaque præditi. *Sermo haut abs re character hominis locupletissimus existit.*

§. XXXVI.

Interpres logicus quoque lance ponderare debet æqua finem sermonis (§. 29.) quippe qui ex natura negotii loquenti vel scribenti semper ob oculos fuisse præsumitur (§. 27.) quo medio logico nituntur media juridica, medica, theologica, (§. 17.) Quanquam vero medio logico respondeat medium historicum; coronidis tamen loco pauca de hoc adjicere satius duxerim.

D 2

§. XXXVII.

§. XXXVII.

*Medium
historicum.*

In historicis nimirum argumentis interpres vel maxime sollicitus esse debet de cognitione Genealogia, Chronologia, * Geographia, artis heraldicae † numismatica * & diplomatica †† (dolendum sane quod scientia haec a plerisque flocci habeantur) his cognitis verus autor a spurio dijudicari potest. Videndum in loco, cui autoris nomen non praefixum, an nomen alibi adscriptum, an eodem stylo uti alias consueverit. Ratio habenda circumstantiarum historicarum temporis, locorum, quae si autori non respondent, scriptum erit supposititium, (CONRINGIUS in censura Diplomatis Lindav. MABILLONIVS de re diplomatica. ECKHARD. introducēt. in rem diplomat. praecipue germ.) Ars critica non est contemnenda, criticus namque abbreviationum varias figuras harumque ac verborum incisorum & capitum distinctiones in exemplaribus antiquissimis observare debet. Sollicitus est criticus, ut suo loco singula restituat; subsidio hic esse debent codices antiquissimi MScti, qui iterum ex propriis characteribus, literarum, ligaturarum, chartaque conditione dijudicandi, textus coherentia, locorum aliorum ex eodem autore collatio, loci ad marginem adjectio, verisimilitudo, testimonia antiquissima. Interpretes historici solliciti sint porro de autoris donis naturalibus, studiis, peculiari ingenii dispositione, affectibus, ** moribus, qui ea aetate, qua autor vixit, fuere, stylo tunc temporis usitato, cujus cognitio magnam fructuum segetem secum fert in dignoscendis chartis, locis parallelis, & analogia. Et sic quoque B. L. facillime intelliget, quare interpretationis

tionis usualis supra mentionem non fecerim. Aut enim quaestio est de usu ac moribus ejus aetatis, qua auctor, cujus dicta vel scripta interpretanda sunt, vixit, ubi locum habet interpretatio historica; aut de moribus recentioribus usuque nostri seculi v. gr. in LL. materia, ubi nova potius consuetudo † & mutatio legis adparet, mores enim derogare LL. extra omnem dubitationis aleam positum est, & sub hac distinctione interpretationem quoque rejicio usualem.

* Historia in omni explicatione adeo necessaria est, ut plus quam mille commentarii interdum praestare possit; respicitque vel occasionem vel causam scriptorum. Est quandoque nominum difficiliorum, difficilia vero evolvendo circumstantias ex poetis & historicis redduntur faciliora. Neque minus utilis est historia temporum, quae dicitur Chronologia (CHYTRÆVS in Chronologia) locorum, quae e Geographis petenda cum antiquis tum recentioribus.

† Heraldicæ) quae vocatur *scientia insignium ab Heraldis*, quibus incumbit, ut curam insignium personarum illustrium pariter ac inferioris notæ suscipiant. HOEPPING *de jure insignium*. SPENER *de historia insignium illustrium seu operis heraldici parte speciali*. Necessitatem, utilitatem, usumque ostendit LVDWIG in der Erläuterung der guldnen Bulle P. 2. pag. m. 159 Es ist bekannt, daß heut zu Tag unter allen Völkern das Wapenrecht in dem Gang ist und öfters wegen Führung einer Flacke oder Wapens große Ohnlust und manchemahl gar blutige Köpffe entstanden seynd. In dem Römischen Reich absonderlich hat man auf diese Gerechtfame jederzeit desto mehr gesehen, weil derjenige, der seinen Schild, Helm,

D 3

Nach

Nahmen, Farbe und Würde vermehren, verändern oder verbessern wollen, solche Freyheit ehedem lieber von dem Keyser als dem obersten Haupt der Christenheit / dann andern Königen herholen wollen. So ist auch auffer dem jeder Landes-Herr dahin bedacht, daß mit dergleichen Symbolis unter seinen Vasallen kein Spiel getrieben, oder durch Ohnordnung alles untereinander geworffen werde. Welchemnach folget, daß die Gerechtsame der Wappen, und was dem anhänglich, in das jus gentium publicum und feudale zugleich lauffen: und einem Gelehrten, aber noch mehr einem Vasallen allerdings zu verdencken, wann dieser sich in seinen eigenen Federn nicht kennet, und wann ein Zweifel darinnen vorkommet / davon keinen Grund weiß. Wer nur den einigen HOEP-PINGK de jure insignium gelesen, der wird leichtlich die Wichtigkeit des Wercks sehen und finden.

* Numismaticæ) Supervacaneum puto multa de Numorum usu dicere, cum EZECHIEL SPANHEMIVS in tractatu erudito de usu & præstantia Numismatum satis superque demonstraverit, quantos usus res Numaria habeat in Historia, Chronologia, Geographia, nec non in aliis disciplinis majoribus, Licet ipsa res numaria ad ipsam constitutionem disciplinarum nihil conducatur; attamen nulla fere existit disciplina, quæ nihil de re Numaria capiat illustrationis.

† Utilitatem artis diplomaticæ pariter ac necessitatem ostendit experientia cottidiana, exponuntque ECKHARD, MABILLON d. l. aliique, Legum fundamentalium, aliorumque mediocum, quibus interpres jur. publ. uti debet, mentionem facit ill. MO-SER in Comp. Jur. publ. L. 1. c. 2. sq. Dr. OERTEL in diff. allegata de ratione interpretandi Leg. Imp. Rom, Germ, publ, quam
sub

sub præsidio celeb. CHR. GODOFR. HOFFMANN publico
Lipsiæ subjecit examini.

** Animus affectibus occupari potest, ut nec rectæ rationi locus relictus, nec diligentia necessaria adhibita fuerit. Odio, tristitia, ira, amore, philantia multi præcipitantur. Affectus obscurant intellectum, corrumpuntque, ut ideas recte iudicio subijcere nequeat. *Ratio præsit, affectus obtemperet.* (PVFENDORF lib. 1 c. 5. § 6. d. 1.)

† Optima LL. interpretis est consuetudo sive usus & observantia, perillustris de SENCKENBERG patronus ac præceptor omni observantia demerendus diff. de observantia beae monet: *Morum semper amantes germani, morum præcipua cura, mores loco legum, omnia ex moribus. Boni mores plus valere quam multa leges Tacitus germ. c. 19. observantia ut interpretis rationem habeat semper necesse est.* AVTOR in Thes. inauguralibus de jud. cent. & provinc. eb. 20.

§. XXXVIII.

Ordinis rerum* præterea habere rationem juvabit in *Ordo rerum.*
terpretem, cum rite observatus de auctoris scopo & conclusionem facere nos possit certiores. Qui si ab auctore indicatus fuerit, præ ceteris sequendus erit. Sedulo hinc perlustranda sunt præfationes. Quodsi vero accidit, ut nulla ibi ordinis, quo auctor explicandus usus est, mentio fuerit facta, sapius ille fugitivo, uti ajunt, oculo perlustrari infimulque animus acriter intendi debet ad singulorum connexionem, num auctor de eadem materia, num de plurimis eodem egerit libro.

* Cui contradistinguitur ordo verborum, qui supponitur & petitur ex subsidiis grammaticis, inter quæ est verborum constructio & varia transmutatio. (§ 34.)

§. XXXIX.

§. XXXIX.

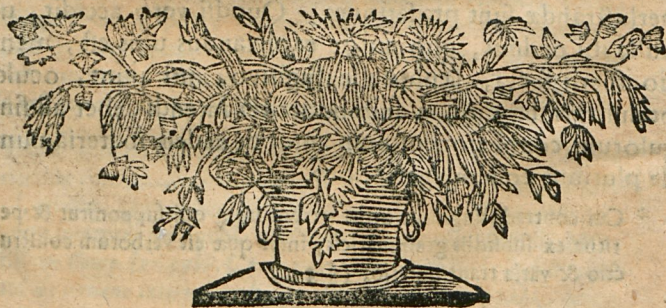
*Præsumtionum
collisio.*

Et quemadmodum interpretatio signis ut plurimum probabilibus nixa existit collectio (§. 14.) probabilitas vero fundamentum est præsumtionum; (§. 26.) ita ut interpres bene perspecta præsumtionis cognitione nec prius nec antiquius quidquam habeat, necesse erit. Sæpius quippe accidere potest, ut collisio (§. 32.) præsumtionum manifestetur, ubi præter regulam dictam (§. 28.) aliæ interpretationi inservire debent, quas Illustr. D. BOEHMER in Dissert. lectu dignissima de *collisione præsumtionum* tradit.

§. XL.

Hiscæ multa annectere potuissem ac debuissim. Sed quoniam angustia pagellarum subsistere me jubet, hic non finio, filum saltem abrumpo reliqua suo loco & tempore expositurus. Hæc adeoque sufficiant, pes figatur, laborique nostro qualicunque imponatur

FINIS.

ne

um
ve-
in-
ius
ip-
na-
er-
ER
dit,

sed
on
oo-

3

e

Kc 104

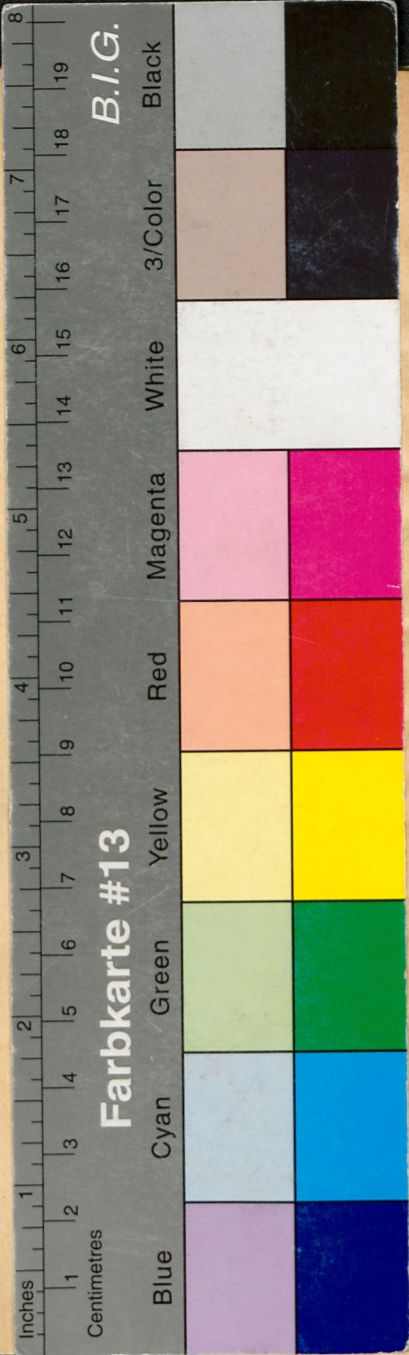
ULB Halle

3

004 321 596

B.I.G.

Farbkarte #13

IOH. CONR. HALLWACHS
JUR. LIC. JUDICII CRIMINAL. ASSESS.
PERILLUSTRIS REGIMINIS ADVOC. ET
PROCURAT. ORDIN.

g-10. Num. 2.
36

384

COMMENTATIO LOGICA

DE

INTERPRETATIONE

PER OMNIUM DISCIPLINARUM FUNDUM
GRASSANTE NECESSARIA PROFICUA EX
GENUINIS PRINCIPIIS PROPOSITA.

GIESSÆ, Kc 104

Typis EBERH. HENR. LAMMERS, Acad. Typogr.
MDCCXLV.

